

Подходи за оценка на методическите проекти

ст. преп. Валери Василев

Смисловите акценти в изследването и научните обобщения са съотнесени към основните характеристики на съвременните модели за оценяване на художествените продукти и творчество, които предполагат определени критерии в обучението.

Ключови думи: концепцията за high-hum, фреймовата семантика

Съвременното образование започва да излиза извън рамките на предварително утвърдените административни форми, като новите идеи често *печелят състезанието* и се ползват с все по-голяма популярност сред участниците в този процес. Този процес постепенно дистанцира класическите, академични модели на образователна дейност като ги преформатира към промяна в *дизайна* и в съдържанието на учебните програми, съобразно тяхното ориентиране към изискванията на новата, информационна релност.

При това трябва да се отбележи, че новите модели на образование засягат всички области на човешкото знание като тук се включват и тези от тях, които преди изглеждаха *недостъпни* за иновативност по отношение на съдържание.

Логично е да приемем, че не всяка иновация в образованието е приложима и достатъчно ефективна, не всяка промяна достига до очакваните резултати, както от нейните автори, така и от потребителите ѝ.

В синхрон с това, както всичко ново, при оценката на иновативните образователни проекти често липсват ясни и коректно установени критерии за оценка на ефективността. Това не е продукт на *интелектуална пасивност* на административни или научни институции, а естествен процес, който не може да бъде по-различен. Основната трудност в този случай се състои в това, че за създаването на общи и утвърдени критерии е необходим достатъчно натрупан опит при тяхното логично обобщаване.

При иновативните проекти липсва достатъчна репрезентативност и често тази емпирична част е заменена от теоретични анализи, които в следващи периоди или ще получат своето потвърждение или ще бъдат опровергани от практиката.

Образованието в областта на изкуството не прави изключение от общото правило. Формите на мислене, инспирирани чрез изкуствата, могат да бъдат полезни, когато целта на образованието е да надхвърли рационалността и да включи творчество. Развитието на информационните технологии разшириха културния обхват на изкуството, приобщиха към него значително повече хора в сравнение с който и да е предходен исторически период.

При оценката на качеството на образованието следва да се изяснят и някои особености на изобразителното изкуство, като процес и като учебна дисциплина.

Като процес художествената дейност и творчество, изобразителното изкуство може да се определи като *зона на свободата*, където опитите да се въведат някакви граници или ограничения никога не са водили и днес не водят до успех. А това на свой ред създава затруднения при оценката на творческия продукт на художника като винаги съществува риск от това, че получената оценка страда от висока степен на субективизъм и не винаги отчита достойнствата на съответното произведение. Заниманията с изкуство създават висока степен на ангажираност, като заедно с това *заобикалят* болезнената преграда в случаите на негативни рефлексии.¹

Процеса на обучение в областта на изобразителното изкуство притежава две крайно противоречиви характеристики.

От една страна следва установените *канони* на класическите модели, а от друга страна използва и успешно интегрира най-новите и модерни дигитални технологии и инструменти.

Това съответно предполага, че в областта на изкуството съществува крайно широк спектър от модели на образование, както и факта, че в тази образователна среда възникват многобройни учебни проекти.

¹ Панкова, Р. (2022). *Механизми на изкуството, използвани за развитието на емоционалния интелект*. В: Кризисни предизвикателства и посткризисни перспективи на неформалното образование в България. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 181. ISBN 978-954-07-5564-9.

Посочените обстоятелства пораждат потребност от своеобразен подход към оценката на методическите проекти за обучение в тази област.

Съществуващи насоки, в областта на подходите за оценка на методологичните проекти свързани с обучение по изобразително изкуство:

За да се очертаят перспективите за развитие на подходите за оценка, правилно би било да се разгледат онези перспективи, които съществуват пред развитието на методиките за обучение по изобразително изкуство.

Това е необходимо, тъй като броя на проектите нараства, като значителен превес има на проекти разработвани от неинституционални (недържавни) организации и творчески колективи.

От значение е изследването на тази област и поради постоянно разширяващото се международно сътрудничество в областта на образованието, както и необходимостта националните проекти, да бъдат представяни надеждно и с високо ниво на консистентност в системата за отчитане и контрол.

Счита се, че съвременните методики на обучение вече в по-голяма степен ще се стремят към развитието на това, което днес се определя като high-hum. Съдържанието на това понятие включва съвкупност от знания, духовни и културни ценности, както и методи за предаване на информация чрез които се постига такъв тип социална организация, чрез която да се стимулира както развитието на отделния индивид, така и развитието на обществото като цяло.

В концепцията на high-hum обучението и методите на изобразителното изкуство имат особено, съществено значение. Визуалната форма все по-често ще трябва да замества вербално-писмената като по този начин информацията се предава, не чрез дедуктивни или индуктивни алгоритми, а чрез фреймовите методи и по-специално фреймовата семантика при която възприятието включва не само определен алгоритъм, но многобройни алгоритми, които насищат с информация конкретния визуален обект.

От феноменологичните изследвания, както и различните теоретични подходи, намиращи се в руслото на психологическата естетика, разкриват поне пет различни типа художествени възприятия. Първият тип се описва като приятно усещане, предизвикано

от съзерцаването на нещо красиво. Красотата по правило е предпоставка за прилив на удоволствие. Друг е въпросът доколко е дълготраен. Вторият тип художествено възприятие буди чувство на вълнение и възбуда под формата на възхищение и изненада. Новото, неговата странност и неопределеност са сред тези визуални качества на изкуството, които продуцират приятни усещания. Високата степен на потопеност на наблюдателя в света на произведението на изкуството дава възможност за отстраненост от обичайното и тривиалното, от онова, което по същество поражда психологическо натоварване и досада. Третият тип е свързан с когнитивния процес, който се реализира при възприемането на произведение на изкуството. Той има свойството на инсайт, но се ражда не от структурирани логически разсъждения, а от възприемането на съответното произведение. Всяка творба представлява своеобразна система, нов обект, който човек възприема и който заедно с това пренася у него собствени специфични преживявания. Прозрението, свойствено на възприятието на произведенията на изкуството, е съпроводено от два типа емоции: първоначално вълнение от откриването на нещо ново, последвано от задоволство след преминаването на първоначалната възбуда. Четвъртият тип, свойствен на художественото възприятие, е естетическата фасцинация, предполагаща лична емоционална обвързаност със съответното художествено произведение. Смесовото значение на понятието предвижда висока степен на очарование, завладяност от конкретното произведение на изкуството, като всички възникнали преди това сигнали и въздействия отстъпват място на преживяването от възприятието му. Привличането може да трае достатъчно дълго и зрителят да се връща отново и отново към съответната творба. Петият тип се определя като естетическо преживяване. Според психологическата естетика подобно преживяване се характеризира с превъзходство над стандартния поток на съзнанието. Естетическото преживяване се характеризира с чувство на абсолютно присъствие и екзистенциална дълбочина. Емоцията, породена от творбата на изкуство, е резултат по скоро от лична обвързаност, отколкото реакция към нещо красиво, предизвикателно или проникновено. Чувствата, провокирани от естетическото преживяване, варират в широк диапазон и дори да са съпроводени от усещане на трансцендентно удоволствие, не е непременно задължително да бъдат с позитивен характер. Меланхолията, тъгата и тревогата са също толкова типични, колкото и възхищението, любовта и страстта.²

² Панкова, Р. (2022). *Личностна индивидуализация и арттерапия*. Монография. София, с. 60-61. ISBN 978-619-91745-2-4.

Изхождайки от това, в основата на методиките за обучение по изобразително изкуство трябва да бъдат поставени следните елементи:

а) По-ефективна обработка на информацията, чрез нейното обобщаване, а също така отключване на креативните способности на човешкия интелект, чрез естетизацията на мисловния процес. Най-вероятно върху това ще бъдат съсредоточени усилията на педагози, психолози и творци в обозримо бъдеще. Целта е възможностите на човека да съответстват на съвременния етап от развитието на техниката като основните насоки на мисловния процес да бъдат концентрирани върху решаването на по-обемни и фундаментални задачи, а техническите елементи да бъдат решавани от такива технически системи, аналог на съвременните невронни мрежи, (които днес често се определят като изкуствен интелект).

б) Развитието на системите на метазнанието и широко представяне на интердисциплинарния подход в системите на обучението.

Въвеждането на съвременните информационни системи предполага, че основният акцент на обучението се поставя, не върху овладяването на определени частни знания, а върху общия начин за придобиване на знания и прилагането на определени модели в различни области.

Метазнанието и интердисциплинарните знания, ще наложат в образователните проекти в областта на изобразителните изкуства ново съотношение между теоретични и технически умения, което в по пълна степен в сравнение със съществуващите методики, да съответства на новите потребности.

Творецът на бъдещето, ще трябва да притежава знания от най-различни области на живота и съответно, ще бъде подпомаган от най-модерни технически средства.

Една от основните задачи на обучението ще бъде не просто *натрупване* на определен блок от знания, но най-вече изучаването на съответните алгоритмични или неалгоритмични модели на познанието в съответните области.

в) Развитие на социалните аспекти на емоционалния интелект.

Днес социалните мрежи придобиват все по-съществено значение, като субкултурно пространство стават място не само за комуникация между отделни групи и индивиди, а придобиват все по-сериозно социално определящо значение.

Особеностите на комуникацията в тези информационни масиви има предимно *образен* характер, като доминанта особено при оказване на въздействие, предимно в емоционалната област.

Изхождайки от тези особености се предполага, че и проектите свързани с обучение в областта на изобразителното изкуство все повече ще се ориентират към задоволяване на тези потребности.

На първо място в това отношение ще бъдат поставени аспектите на емоционалния интелект не само като форма на въздействие върху собствената емоционална сфера на твореца, но и като социално отражение на неговото произведение върху публиката.

Може да се очаква, че програмите за обучение ще отделят значително по-сериозно внимание на изразяването на емоциите, начините за управление на емоционалната сфера и насочването на емоциите към съзидателни и конструктивни процеси. Визуалното мислене позволява оцветяването на определена задача с оглед приоритетите на личността, нагласите и към определено действие или процес, а също и включването на емоциите в процеса на действие.³

Разбира се описаните елементи от методическите проекти в областта на обучението по изобразително изкуство ще *съжителстват* и с много елементи от традиционните форми на обучение.

Така подходите за оценка на методическите проекти следва да отчитат както съществуващите изисквания, така и новите изисквания към образованието. На тази основа могат да се посочат и някои промени в подходите за оценка на подобни методологични проекти. Сред основните промени са:

1) Създаване на минимални *стандарт*и за подготовка при това за значително по-голям брой групи в сравнение със съществуващите (Днес съществуват стандарти за образование свързани най-вече с академичното образование, както и някои елементи за стандартизация отнасящи се до методиките, които касаят някои проблеми свързани с развитие на възрастовата психика на потребителите.

На практика липсват *стандарт*и в областта на обучението в нестандартната, развлекателната сфера, както и стандарти в областта на новите технологии). При това

³ Панкова, Р. (2022). *Дигитална арттерапия*. Монография. София, с. 45. ISBN 978-619-91745-1-7.

стандартите следва да бъдат значително по-гъвкави като отчитат особеностите както на преподавания материал, така и на особеностите на групите *обучавани*.

При създаването на стандарти в областта на обучението по изобразително изкуство особено внимание трябва да бъде насочено към това тези стандарти да не възпират създаването и развитието на нови направления в изкуството, а обратното да стимулират такова развитие.

Така, стандартизация може да съществува не само при създаването на академични творби, но и при такива, които днес се отнасят към *уличното творчество*.

2) Разработване и масово прилагане на методики за емпирично установяване на ефективността от методологичните проекти като емпиричните методи трябва да се отнасят към особеностите на новите проекти и целите, които се поставят в рамките на концепцията за high-hum.

При използваните емпирични методи трябва да се постигне относителна стандартизация особено когато става дума за проекти от определена група. Новите емпирични методи трябва да не бъдат концентрирани единствено върху възможностите на обучаваните да възпроизведат набор от технически решения. Тези емпирични методи трябва да събират информация както за личностното развитие на обучаваните, така и за развитието на естетичното чувство в съответните социални групи или дори в рамките на конкретно общество.

3) Създаване на база от данни за проекти в областта на обучението по изобразителни изкуства, която да включва както същностните особености на самите проекти, така и изследването на ефективността от тяхното приложение. Въпреки амбициозността на подобен проект, той е напълно реален като се вземат предвид възможностите на съвременните и особено на перспективните информационни технологии.

Значим аспект от информационната база е вътрешната структурираност на информацията, нейната ориентираност към определени цели на съответната методология.

Разбира се, създаването на подобна информационна база е възможно при условие, че провеждането на съответните стандартизирани емпирични изследвания могат да задоволят информационните потребности от базата данни.

4) Привличане на нови технологии при оценката на проекти в сферата на изобразителните изкуства.

Съвременните невронни мрежи дават възможност да се залагат определени алгоритми на основата на които се получават значително по-обективни оценки в съответните проекти.

Напълно разбираемо е, че образованието в изобразителното изкуство не може да бъде оценявано само и единствено на основата на преценка на невронни мрежи. Но подобни технически решения биха могли сериозно да направят задачата за оценка по-бърза, лесна и по-малко зависима от субективни фактори. Работата с визуалните обекти трябва да включва не само *съзercателен* етап, но и етап на *идентифициране* (запомняне, съхраняване и възпроизвеждане) на отделните елементи от съответните произведения.

В частност развитието на неврофизиологичните аспекти и нагласата към творчески процес трябва да включва и конструктивен анализ на елементи от избраните произведения. Посоката на формиране на пространствен рефлекс у личността е свързана с анализ на геометризацията на линиите и формите, пространственото разположение на отделните обекти на изображението, *взаимодействието* между съответните обекти, възможната *деформация* на образа, симултанеизма (съвместяване на различни по време и пространствена ориентация обекти в едно общо изображение), играта на цветовете и тяхното съвместяване в единно изображение, локалните цветове, наличието на свързващи елементи в рамките на общия ритъм на изображението, съотношението на фона и предметните изображения, степента на взаимодействието на обекта на изкуството с околната среда, централната перспектива, както и символните елементи, включени в творбата.⁴

Важно значение имат новите технологии и за оценката на постигнатите резултати свързани с емоционалното състояние на обучаваните.

На основата на *електронната перцепция* могат да се установят не само негативни емоционални състояния, но и такива, които отразяват развитие на емпатията, конструктивната насоченост на емоциите и редица други.

⁴ Панкова, Р. (2022). . *Неврофизиологична основа на творческия процес и функциите на изкуството*. В: Кризисни предизвикателства и посткризисни перспективи на неформалното образование в България. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 72. ISBN 978-954-07-5564-9.

Посочените тук възможности за усъвършенстване на системите за оценка на проекти в областта на образованието в изобразителното изкуство носят хипотетичен характер.

В каква степен те ще бъдат реализирани зависи от много условия, само част от които се намират в *сферата на влияние* на науката.

Значителна част зависят от администрирането на процеса на оценка на проектите, което е вече друг аспект на континиума на образованието.

Очевидно остават извън предмета на този анализ моделите, при които изобразителното изкуство има своите социални функции, които не са по-малко значими от изброените. Причината те да останат извън полето на анализа са различните критерии на проектите, които следва да се разработват в тази област. Техните основни характеристики са свързани по-скоро с възможността за социална рефлексия, което прави тематиката по-специфична, изискваща допълнителни изследвания в областта на средствата за масово осведомяване, въздействието на социалните мрежи и редица други области, които излизат извън темата на настоящето изследване.

Литература:

1. Панкова, Р. (2022). Механизми на изкуството, използвани за развитието на емоционалния интелект. Статия. В: Кризисни предизвикателства и посткризисни перспективи на неформалното образование в България. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 181. ISBN 978-954-07-5564-9.
2. Панкова, Р. (2022). Личностна индивидуализация и арттерапия. Монография. София, с. 60-61. ISBN 978-619-91745-2-4.
3. Панкова, Р. (2022). Дигитална арттерапия. Монография. София, с. 45. ISBN 978-619-91745-1-7.
4. Панкова, Р. (2022). . Неврофизиологична основа на творческия процес и функциите на изкуството. Статия. В: Кризисни предизвикателства и посткризисни перспективи на неформалното образование в България. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 72. ISBN 978-954-07-5564-9.